2026-yil
9(2)-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Boboyeva Sayyora Boboradjabovna, psixologiya fanlari doktori, professor, Tojikiston
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

Turaxonov Abdukarim Eshkuziyevich, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI

Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR

Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI

Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

UDK: 378.147:373.3:37.013.42

Erkayeva Yulduz Bekmurodovna,
JDPU Boshlang'ich ta'lim va maktabgacha ta'lim oliy maktabi
"Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrasi stajyor-o'qituvchisi

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QITUVCHILARINING KREATIVLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISHNING TARKIBIY KOMPONENTLARINI ISHLAB CHIQISH

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kreativligini oshirish va rivojlantirishga xizmat qiluvchi tarkibiy komponentlar nazariy-pedagogik jihatdan ishlab chiqiladi. Kreativlik faqat noodatiy g'oya yaratish qobiliyati emas, balki kasbiy vaziyatni yangicha ko'ra olish, muqobil yechimlar ishlab chiqish, ularni baholash, amaliyotga moslashtirish va refleksiya asosida takomillashtirishni o'z ichiga oluvchi integrativ kasbiy sifat sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda motivatsion-qadriyatli, kognitiv, operatsion-faoliyatli, kommunikativ-hamkorlik, refleksiv-baholash hamda innovatsion-raqamli komponentlar taklif qilinadi. Har bir komponentning mazmuni, ko'rsatkichlari va pedagogik vazifalari bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy faoliyati bilan bog'liq holda yoritiladi. Muammoli vaziyatlar, ochiq topshiriqlar, loyiha va mikroo'qitish, guruhli hamkorlik, reflektiv kundalik, raqamli mahsulot yaratish kabi metodlarning mazkur komponentlarni shakllantirishdagi o'rni asoslanadi. Maqolada kreativlikni baholashda faqat originallik emas, balki pedagogik maqsadga muvofiqlik, moslashuvchanlik, g'oyani rivojlantirish, refleksiya va hamkorlik mezonlarini ham hisobga olish zarurligi ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: kreativlik, bo'lajak o'qituvchi, boshlang'ich ta'lim, tarkibiy komponent, motivatsiya, divergent fikrlash, pedagogik refleksiya, hamkorlik, raqamli kompetensiya, innovatsion faoliyat.

РАЗРАБОТКА СТРУКТУРНЫХ КОМПОНЕНТОВ ПОВЫШЕНИЯ И РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье теоретико-педагогически разрабатываются структурные компоненты, способствующие повышению и развитию креативности будущих учителей начального образования. Креативность рассматривается не только как способность генерировать нестандартные идеи, но и как интегративное профессиональное качество, включающее умение по-новому воспринимать профессиональную ситуацию, разрабатывать альтернативные решения, оценивать их, адаптировать к практической деятельности и совершенствовать на основе рефлексии. В исследовании

предлагаются мотивационно-ценностный, когнитивный, операционно-деятельностный, коммуникативно-сотруднический, рефлексивно-оценочный и инновационно-цифровой компоненты. Содержание, показатели и педагогические задачи каждого компонента раскрываются во взаимосвязи с профессиональной деятельностью будущего учителя начальных классов. Обосновывается роль таких методов, как проблемные ситуации, открытые задания, проектная деятельность и микропреподавание, групповое сотрудничество, рефлексивный дневник, создание цифровых продуктов, в формировании данных компонентов. В статье показана необходимость учитывать при оценивании креативности не только оригинальность, но и соответствие педагогической цели, гибкость, способность развивать идею, рефлексию и сотрудничество.

Ключевые слова: креативность, будущий учитель, начальное образование, структурный компонент, мотивация, дивергентное мышление, педагогическая рефлексия, сотрудничество, цифровая компетентность, инновационная деятельность.

DEVELOPMENT OF STRUCTURAL COMPONENTS FOR ENHANCING AND DEVELOPING THE CREATIVITY OF FUTURE PRIMARY EDUCATION TEACHERS

Abstract. This article theoretically and pedagogically develops the structural components that contribute to enhancing and developing the creativity of future primary education teachers. Creativity is interpreted not merely as the ability to generate unconventional ideas, but as an integrative professional quality that encompasses the ability to perceive professional situations from new perspectives, develop alternative solutions, evaluate them, adapt them to practice, and improve them through reflection. The study proposes motivational-value, cognitive, operational-activity, communicative-collaborative, reflective-evaluative, and innovative-digital components. The content, indicators, and pedagogical functions of each component are examined in relation to the professional activities of future primary school teachers. The role of such methods as problem-based situations, open-ended tasks, project-based learning and microteaching, group collaboration, reflective journals, and digital product creation in developing these components is substantiated. The article demonstrates the need to consider not only originality but also pedagogical appropriateness, flexibility, the ability to develop an idea, reflection, and collaboration when assessing creativity.

Keywords: creativity, future teacher, primary education, structural component, motivation, divergent thinking, pedagogical reflection, collaboration, digital competence, innovative activity.

Kirish. Boshlang‘ich ta’lim tizimida o‘qituvchi faoliyatining murakkabligi uning bir vaqtning o‘zida bir necha vazifani bajarishi bilan belgilanadi: u bilim beradi, o‘quvchini muloqotga kiritadi, sinfdagi psixologik muhitni boshqaradi, individual farqlarni hisobga oladi, ota-onalar bilan ishlaydi va kutilmagan pedagogik vaziyatlarda tez qaror qabul qiladi. Bunday sharoitda faqat tayyor metodik tavsiyalarni bilish yetarli emas. O‘qituvchi mavjud usulni vaziyatga moslashtira olishi, zarur bo‘lsa yangi yechim ishlab chiqishi, bir xil mavzuni turli o‘quvchilar uchun turlicha tashkil qilishi va o‘z faoliyatini tahlil qilib borishi kerak. Shu bois bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kreativligini rivojlantirish oliy pedagogik ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Kreativlik nazariyasining shakllanishida J.P. Guilfordning divergent fikrlash haqidagi qarashlari muhim o‘rin tutadi. U bir muammo yuzasidan ko‘plab va turlicha yechimlar yaratish qobiliyatini ijodiy tafakkurning asosiy ko‘rinishlaridan biri sifatida ko‘rsatgan [1]. Keyingi tadqiqotlarda kreativlikning faqat yangilik bilan cheklanmasligi ta’kidlandi. M.A. Runco va G.J. Jaeger kreativ natijaning ikki asosiy mezonini — originallik va samaradorlikni ajratadilar [2]. Bu pedagogik faoliyat uchun ayniqsa muhim: o‘qituvchining g‘oyasi noodatiy bo‘lishi mumkin, ammo u o‘quv maqsadiga xizmat qilmasa yoki bolaning yosh xususiyatlariga mos kelmasa, uni to‘laqonli kreativ pedagogik yechim deb bo‘lmaydi.

Shuning uchun kreativlikni rivojlantirish masalasini umumiy chaqiriqlar darajasida emas, aniq tarkibiy komponentlar asosida ko‘rib chiqish zarur. Bunday yondashuv bo‘lajak o‘qituvchida aynan qaysi sifat, bilim, ko‘nikma va munosabatlarni shakllantirish lozimligini belgilashga yordam beradi. Mazkur maqolaning maqsadi bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining kreativligini oshirish va rivojlantirishning tarkibiy komponentlarini ishlab chiqish, ularning o‘zaro aloqasi, mazmuni hamda pedagogik shakllantirish mexanizmlarini asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Kreativlikni tarkibiy jihatdan tushuntirishga doir ilmiy yondashuvlar turlicha. T. Amabile kreativlikning komponential nazariyasida soha bo‘yicha bilim va ko‘nikmalar, kreativ jarayonlarga oid ko‘nikmalar hamda ichki motivatsiyaning o‘zaro birligini asoslaydi [3]. Mazkur yondashuv pedagogik ta’lim uchun juda qulay: bo‘lajak o‘qituvchi fan va metodikani bilmasdan kreativ bo‘la olmaydi, lekin bilimning o‘zi ham yetarli emas; u yangicha fikrlash usullariga ega bo‘lishi va ijodiy faoliyatga ichki ehtiyoj sezishi kerak. Demak, kreativlikni kasbiy tayyorgarlikdan ajratib bo‘lmaydi.

OECDning PISA 2022 kreativ fikrlash konsepsiyasida kreativ fikrlash g‘oyalarni samarali tarzda yaratish, baholash va takomillashtirish kompetensiyasi sifatida qaraladi [4]. Bu ta’rif kreativ jarayonning uch bosqichini aniq ko‘rsatadi: g‘oya hosil qilish, uni tanqidiy baholash va qayta ishlash. Pedagogik kasbda ham o‘qituvchi avval bir necha metodik variant ishlab chiqadi, so‘ng ularni vaziyatga mosligi bo‘yicha baholaydi va eng maqbul variantni takomillashtirib qo‘llaydi.

Shuning uchun bo‘lajak o‘qituvchi kreativligining tarkibiy modelida nafaqat divergent fikrlash, balki baholash va refleksiya komponentlari ham bo‘lishi zarur.

O‘zbekiston tadqiqotlarida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativ kompetentligini 4K kompetensiyalari, kasbiy tayyorgarlik va zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan bog‘lash tendensiyasi kuzatiladi. O‘. Toshpo‘latova kreativlikni tanqidiy fikrlash, kommunikativlik va kollaboratsiya bilan birgalikda bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining tayanch kompetensiyalaridan biri sifatida ko‘rsatadi [5]. M. Omonboyeva esa kreativlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlar, muammoli ta’lim va innovatsion texnologiyalar muhimligini ta’kidlaydi [6]. Ushbu qarashlar kreativlikning faoliyat va hamkorlikka tayangan tabiatini ko‘rsatadi.

Kreativ fikrlashni ta’lim jarayonida rivojlantirish bo‘yicha xalqaro tavsiyalarda ham xavfsiz psixologik muhit, ochiq savollar, real muammolar, hamkorlik, xatoga konstruktiv munosabat va texnologiyalardan ongli foydalanish asosiy omillar sifatida qayd etiladi [7]. Demak, bo‘lajak o‘qituvchi kreativligini faqat intellektual qobiliyatga tenglashtirish to‘g‘ri emas. U motivatsiya, bilim, faoliyat, muloqot, refleksiya va zamonaviy vositalardan foydalanish qobiliyatining birligida rivojlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot nazariy-pedagogik yo‘nalishda tashkil etilib, kreativlikka oid konseptual yondashuvlarni qiyosiy tahlil qilish, ilmiy manbalarni mazmuniy tahlil qilish, pedagogik modellashtirish, tizimlashtirish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. J.P. Guilfordning divergent fikrlash konsepsiyasi, T. Amabilening komponential yondashuvi, OECDning kreativ fikrlash doirasi hamda mahalliy tadqiqotlardagi 4K, interfaol va innovatsion yondashuvlar asosiy tahliliy manba sifatida olindi [1–7]. Ushbu nazariy mezonlar boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kasbiy vazifalari bilan qiyoslanib, kreativlikni tashkil etuvchi tarkibiy birliklar ajratildi.

Tahlilning amaliy-empirik qismi statistik eksperiment natijalariga emas, kasbiy-pedagogik vaziyatlarni modellashtirishga tayandi. O‘qish sur’ati turlicha bo‘lgan o‘quvchilar bilan dars tashkil etish, mavjud metodni vaziyatga moslashtirish, muqobil yechim yaratish, hamkorlikda g‘oya ishlab chiqish va natijani refleksiv baholash kabi vaziyatlar komponentlarni aniqlash mezoni sifatida ko‘rib chiqildi. Har bir komponent mazmuni, kuzatiladigan ko‘rsatkichlari, rivojlantirish vositalari va baholash mezonlari o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi.

Taklif qilinayotgan komponentlar ichida markaziy bog‘lovchi unsur — pedagogik vaziyatdir. Chunki kreativlik real muammo bo‘lmagan joyda ko‘pincha sun’iy mashqqa aylanib qoladi. Masalan, talabaga “kreativ dars ishlanmasi tuzing” deyish juda umumiy topshiriq. Agar esa “sinfda o‘qish tezligi keskin farq qiladigan uch guruh bola bor, dars maqsadini saqlagan holda barcha o‘quvchini faol tutadigan model ishlab chiqing” deyilsa, motivatsiya, bilim, faoliyat, kommunikatsiya va refleksiya bir vaqtning o‘zida ishga tushadi. Omonboyeva ham muammoli ta’lim va

interfaol metodlar bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining kreativ ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun muhim metodik vosita ekanini ta’kidlaydi [6].

Tarkibiy komponentlarni shakllantirish bosqichma-bosqich olib borilishi maqsadga muvofiq. Birinchi bosqichda talabaning kreativ faoliyatga munosabati va boshlang‘ich darajasi aniqlanadi. Ikkinchi bosqichda divergent fikrlash, muammoni qayta ifodalash, analogiya, kombinatsiya kabi usullar mashq qilinadi. Uchinchi bosqichda bu usullar kasbiy-pedagogik vaziyatlar bilan bog‘lanadi. To‘rtinchi bosqichda talaba real yoki modellashtirilgan darsda o‘z yechimini sinab ko‘radi. Beshinchi bosqichda natijani tahlil qilib, yechimni qayta ishlaydi. Shu sikl bir necha bor takrorlanganda kreativlik tasodifiy muvaffaqiyat emas, barqaror kasbiy odatga aylana boshlaydi.

Natijalar. Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kreativligini tarkibiy model asosida shakllantirishdan maqsad ijodkorlikni mavhum tushunchadan o‘lchanadigan va rivojlantiriladigan kasbiy sifatga aylantirishdir. Taklif qilinayotgan modelda oltita o‘zaro bog‘liq komponentni ajratish maqsadga muvofiq: motivatsion-qadriyatli, kognitiv, operatsion-faoliyatli, kommunikativ-hamkorlik, refleksiv-baholash va innovatsion-raqamli komponentlar.

Birinchi komponent — motivatsion-qadriyatli komponent. Kreativ faoliyatni tashqi topshiriq yoki majburiyat bilan uzoq muddat davom ettirib bo‘lmaydi. Talabada yangi usul izlashga qiziqish, pedagogik muammoni yechishga ichki ehtiyoj, yangilikka ochiqlik va o‘zini rivojlantirishga tayyorlik bo‘lishi zarur. Amabile nazariyasidagi ichki motivatsiya kreativlikni yuzaga keltiruvchi muhim omillardan biri sifatida ko‘rsatiladi [3]. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisida bu komponent bolaning individualligini qadrlash, “hamma uchun bitta usul”dan qochish, dars natijasiga shaxsiy mas’uliyat bilan qarash va tajriba qilishdan qo‘rqmaslikda namoyon bo‘ladi.

Ikkinchi komponent — kognitiv komponent. Kreativlik bilimga qarama-qarshi emas; aksincha, yetarli predmet va metodik bilim bo‘lmasa, yangi pedagogik yechim yuzaki bo‘lib qoladi. Kognitiv komponent boshlang‘ich ta’lim metodikasi, yosh va pedagogik psixologiya, didaktika, baholash, inklyuziv ta’lim va ta’lim texnologiyalariga oid bilimlar bilan bir qatorda kreativ fikrlashning o‘ziga xos mexanizmlarini ham o‘z ichiga oladi. Guilford ta’kidlagan divergent fikrlash [1] doirasida talaba bir muammoning bir nechta yechimini ishlab chiqishi, obyektning odatiy bo‘lmagan funksiyalarini ko‘ra olishi va mavjud metodlarni yangi kombinatsiyada qo‘llashi kerak.

Uchinchi komponent — operatsion-faoliyatli komponent bo‘lib, u kreativ g‘oyani amaliy pedagogik harakatga aylantirish qobiliyatini bildiradi. Kreativlikning amaliy tomoni mikroo‘qitish, dars fragmentlarini loyihalash, keys yechish, didaktik o‘yin yaratish, turli darajadagi topshiriqlar tuzish va kutilmagan vaziyat uchun zaxira reja ishlab chiqish orqali shakllantirilishi kerak. Operatsion-faoliyatli komponentning muhim belgisi — moslashuvchanlik.

To‘rtinchi komponent — kommunikativ-hamkorlik komponenti. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kreativligi yakka holda amalga oshadigan jarayon emas. U o‘quvchi, hamkasb, ota-ona va boshqa mutaxassislar bilan muloqotda shakllanadi. Birgalikda g‘oya yaratish, fikr bildirish, boshqalar taklifini qabul qilish va takomillashtirish, o‘z qarashini dalillash kreativ jarayonning muhim qismidir. Toshpo‘latova 4K doirasida kreativlikni kommunikatsiya va kollaboratsiya bilan birgalikda talqin qiladi [5].

Beshinchi komponent — refleksiv-baholash komponenti. Kreativlik yangi g‘oya aytish bilan tugamaydi. OECD yondashuvida g‘oyani baholash va yaxshilash kreativ fikrlashning o‘ziga xos qismi sifatida belgilangan [4]. Bo‘lajak o‘qituvchi qo‘llangan usulning o‘quvchiga ta’sirini, qaysi bosqich ishlaganini va qaysi jihatni takomillashtirish zarurligini tahlil qilishi kerak. Refleksiya kreativlikning takroriy sifatini ta’minlaydi: tajriba — tahlil — tuzatish — yangi tajriba.

Oltinchi komponent — innovatsion-raqamli komponent. Zamonaviy o‘qituvchi kreativligi raqamli vositalardan mustaqil emas, biroq raqamli vositaning mavjudligi o‘z-o‘zidan kreativlikni yuzaga keltirmaydi. Talaba texnologiyani pedagogik muammoni yechish vositasi sifatida tanlashi kerak. Interaktiv topshiriq, audio hikoya, raqamli xarita, o‘yinlashtirilgan mashq, virtual ekskursiya yoki o‘quv natijasini tez tahlil qiluvchi forma yaratish kreativ raqamli yechim bo‘lishi mumkin [7].

Mazkur modelni amalda qo‘llash uchun baholash tizimi ham tarkibiy bo‘lishi kerak. Faqat yakuniy mahsulotning chiroyli yoki noodatiyligiga baho berish yetarli emas. Motivatsion komponentda tashabbus va mustaqil tanlov; kognitiv komponentda g‘oyalar xilma-xilligi va asoslanganlik; operatsion komponentda amaliy yechim va moslashuvchanlik; kommunikativ komponentda hamkorlik va fikr almashish; refleksiv komponentda tahlil va takomillashtirish; innovatsion-raqamli komponentda vositaning pedagogik maqsadga muvofiqligi baholanishi mumkin.

Kreativlikning tarkibiy komponentlarini alohida fan doirasiga qamab qo‘yish ham maqsadga muvofiq emas. Ular “Boshlang‘ich ta’lim pedagogikasi”, xususiy metodikalar, pedagogik mahorat, axborot texnologiyalari va pedagogik amaliyot mazmuniga integratsiya qilinishi kerak. Bunday integratsiya talaba ongida kreativlikni “alohida mashg‘ulot” emas, kasbiy faoliyatning doimiy usuli sifatida shakllantiradi.

Natijada bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kreativligini rivojlantirish modeli quyidagi mantiq asosida quriladi: ichki motiv va qadriyat — zarur bilim — muqobil g‘oya yaratish — uni amaliy faoliyatga ko‘chirish — boshqalar bilan hamkorlikda boyitish — natijani refleksiv baholash — raqamli va innovatsion vositalar yordamida takomillashtirish. Bu jarayon uzluksiz bo‘lib, pedagogik amaliyot davomida takrorlanadi.

Xulosa. Taklif etilgan model kreativlikning psixologik va pedagogik tomonlarini birlashtirish imkonini beradi. Originallik kognitiv qobiliyat sifatida qaralsa, uni amaliyotga tatbiq etish operatsion komponentga bog‘liq; tashabbus

motivatsion sohaga, fikrni boshqalar bilan rivojlantirish kommunikativ sohaga, natijani qayta ko‘rib chiqish esa refleksiv sohaga mansub. Shu tariqa biror komponentning sustligi umumiy kreativ faoliyatga ta’sir qiladi.

Kreativlikni oshirishning pedagogik shartlari ham ushbu komponentlar bilan bevosita bog‘liq. Birinchidan, psixologik xavfsiz muhit bo‘lishi zarur. Ikkinchidan, tanlov erkinligi ta’minlanishi kerak. Uchinchidan, vaqt omili e’tiborga olinishi zarur. To‘rtinchidan, o‘qituvchining fikr-mulohazasi nazorat qiluvchi emas, rivojlantiruvchi xarakterda bo‘lishi kerak. Beshinchidan, ijodiy faoliyat real kasbiy mazmun bilan bog‘lanishi kerak. OECD kreativ fikrlashni amaliy kontekstlarda g‘oya yaratish, baholash va takomillashtirish bilan bog‘laydi [4].

Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining kreativligini oshirish va rivojlantirishni samarali tashkil etish uchun kreativlikni faqat originallik yoki noodatiy fikr bilan cheklab bo‘lmaydi. U motivatsiya, bilim, amaliy harakat, hamkorlik, refleksiya va innovatsion vositalardan foydalanishning o‘zaro bog‘langan tizimidir. Shu asosda motivatsion-qadriyatli, kognitiv, operatsion-faoliyatli, kommunikativ-hamkorlik, refleksiv-baholash va innovatsion-raqamli komponentlardan tashkil topgan model taklif qilindi.

Mazkur komponentlar bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy faoliyatida turli vazifani bajaradi. Motivatsion komponent yangilikka ichki ehtiyoj va tashabbusni yuzaga keltiradi; kognitiv komponent pedagogik va metodik bilimlar asosida muqobil fikr yaratishni ta’minlaydi; operatsion komponent g‘oyani real darsga ko‘chirish imkonini beradi; kommunikativ komponent g‘oyani hamkorlikda boyitadi; refleksiv komponent tajribani qayta ko‘rib, takomillashtirishga xizmat qiladi; innovatsion-raqamli komponent esa zamonaviy vositalarni pedagogik maqsadga yo‘naltirishni ta’minlaydi.

Ushbu modelning amaliy samaradorligi oliy ta’lim jarayonida ochiq topshiriqlar, muammoli vaziyatlar, loyiha faoliyati, mikroo‘qitish, guruhli ekspertiza, reflektiv kundalik va raqamli mahsulot yaratish kabi metodlarning tizimli qo‘llanishiga bog‘liq. Baholashda ham faqat yakuniy mahsulot emas, kreativ jarayonning barcha bosqichlari hisobga olinishi zarur. Shunday yondashuv bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchisida yangilik yaratishga qiziqish bilan birga, uni pedagogik jihatdan asoslash, sinab ko‘rish va takomillashtirish madaniyatini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Guilford J. P. Creativity // American Psychologist. — 1950. — Vol. 5, No. 9. — P. 444–454. — DOI: 10.1037/h0063487.

2. Runco M. A., Jaeger G. J. The Standard Definition of Creativity // Creativity Research Journal. — 2012. — Vol. 24, No. 1. — P. 92–96. — DOI: 10.1080/10400419.2012.650092.

3. Amabile T. M. Creativity in Context. — Boulder, CO: Westview Press, 1996.

4. OECD. PISA 2022 Results (Volume III): Creative Minds, Creative Schools. — Paris: OECD Publishing, 2024. — DOI: 10.1787/765ee8c2-en.

5. Toshpo‘latova O‘. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kreativlik kompetentligini rivojlantirishni o‘rganish – pedagogik muammo sifatida // Maktabgacha va maktab ta’limi. — 2025. — J. 3, № 9. — B. 11–15. — DOI: 10.5281/zenodo.17165389.

6. Omonboyeva M. Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarida kreativlik ko‘nikmalarini rivojlantirish metodikasi // Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar. — 2026. — DOI: 10.67227/4gyxn269.

7. Kampylis P., Berki E. Nurturing Creative Thinking. Educational Practices Series-25. — Geneva: UNESCO International Bureau of Education; International Academy of Education, 2014.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694